

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра «Психології» (№ 704)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

(підпис)

Максим ЖИДКО

(ім'я та прізвище)

« 28 » серпня 2025 р.

СИЛАБУС ОBOB'ЯЗKОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Експериментальна психологія

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 05 Соціальні і поведінкові науки

(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 053 «Психологія»

(код та найменування спеціальності)

Освітня програма: Психологія

(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна, дистанційна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Силабус введено в дію з 1.09.2025 року

Харків – 2025 р.

Розробник: Яковенко О. К., доцент, канд. психол. наук,
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри психології
(№ 704)

Протокол № 1 від « 28 » серпня 2025 р.

Завідувач кафедри канд. психол. наук, доц
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Юрій ГУЛИЙ

(ім'я та прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти:

Маргарита СТАРОДУБЦЕВА

(підпис)

(ім'я та прізвище)

1. Загальна інформація про викладача

Яковенко Олена Костянтинівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри

З 2008 року викладає в університеті наступні дисципліни:

- еволюційна психологія;
- психодіагностика;
- експериментальна психологія;
- основи неврозології та психіатрії

Напрями наукових досліджень: сімейна та вікова психологія

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна – 4 семестр.

Форми здобуття освіти

Денна, дистанційна

Дисципліна – обов'язкова.

Обсяг дисципліни:

5 кредитів ЄКТС (150 годин), у тому числі аудиторних – 64 годин, 32 - лекційних, 32 - практичних, самостійної роботи здобувачів – **86** годин.

Види навчальної діяльності – лекції, семінарські заняття, самостійна робота здобувача.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

Мова викладання – українська.

Необхідні обов'язкові попередні дисципліни (пререквізити) – загальна психологія, диференційна психологія, вікова психологія;

Необхідні обов'язкові супутні дисципліни (кореквізити) – психодіагностика, математичні методи роботи психолога.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета

Формування компетенцій, що забезпечують розуміння теоретичних основ експериментальної психології та формування у студентів умінь самостійно планувати, проводити психологічні дослідження, оброблювати та презентувати їх результати.

Завдання

Поглиблення теоретичних знань та практичних навичок у здобувачів вищої освіти щодо володіння сучасними методиками психодіагностичного дослідження особистості в нормі та патології, а також самостійно відбирати відповідні засоби до конкретної наукової мети та якісно інтерпретувати отримані результати. Формулювання мети, завдання експерименту, володіння навичками збору первинного матеріалу, дотримання процедури дослідження. Згідно з

вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні досягти таких **компетентностей**:

1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
5. Здатність бути критичним і самокритичним;
6. Здатність приймати обґрунтовані рішення;
7. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології;
8. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
9. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел;
10. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження;
11. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки;

А) Знання

1. Володіти концептуальними знаннями в галузі експериментальної психології та бути здатними їх застосовувати в професійній діяльності.

Б) Уміння

1. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.
2. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т. ч. з використанням інформаційно-комунікативних технологій, для вирішення професійних завдань.
3. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

В) Комунікація

1. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

Г) Автономія та відповідальність:

1. Демонструвати відповідальне ставлення до професійного самовдосконалення та саморозвитку; здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності.
2. Проявляти соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.
3. Управління комплексними психологічними дослідженнями, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.

4. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ до експериментальної психології.

Тема 1. Експериментальна психологія як наука.

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Місце експериментальної психології в системі психологічного знання. Завдання досліджень у психології. Історія розвитку експериментальних досліджень у психології. Наукове мислення у психології. Психологічна наука і псевдонаука.

- Семінарське заняття «Експериментальна психологія, як напрям психології»

Тема 2. Методологічні основи наукових досліджень у психології.

- Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Поняття наука, методологія, метод, наукова парадигма, наукова теорія, теоретичний конструкт, наукова проблема, гіпотеза. Відмінні риси гарних теорій у психології. Принципи верифікації та фальсифікації гіпотез. Світ теорій і світ психологічної реальності. Теорії верхнього, середнього і нижнього рівня. Поняття емпіричної навантаженості. Схема К. Хольцкампа. Джерела даних в психології (Р. Кеттелл). Види психологічних досліджень. Способи пошуку ідей для проведення наукових досліджень у психології: Етапи психологічного дослідження: постановка наукової проблеми; аналіз літературних даних, висування гіпотези (гіпотез), планування дослідження, проведення дослідження, обробка та інтерпретація результатів, формулювання висновків. Наукові проблеми і наукові гіпотези в психології. Етапи постановки наукової проблеми у психології. Ознаки правильної гіпотези. Види гіпотез. Каузальні гіпотези. Теоретичні, емпіричні та статистичні гіпотези. Експериментальні гіпотези, контргіпотези і конкуруючі гіпотези. Виділення і операціоналізація конструктів як умова психологічного експериментування.

- Семінарське заняття «Етапи психологічного експерименту»

Тема 3. Етичні норми психологічного дослідження.

- Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Історія розробки етичних принципів проведення досліджень у психології. Етичні принципи проведення досліджень з дорослими людьми та неповнолітніми: планування досліджень, перевірка добровільності участі досліджуваних, взаємодія з досліджуваними. Етичні засади досліджень за участю тварин. Правове регулювання психологічних досліджень в Україні. Наукове шахрайство та чистота експерименту.

- Семінарське заняття «Аналіз психологічних експериментів, проведених з порушенням етичних принципів»

Тема 4. Неекспериментальні методи дослідження у психології.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Класифікація методів психологічного дослідження. Метод спостереження. Види спостереження. Проблеми, пов'язані із проведенням спостереження у психології та способи їх вирішення. Процедура спостереження. Типові помилки спостерігача та способи їх попередження. Етичний кодекс і спостереження. Опитування та види опитування: безпосередні, персональні інтерв'ю, письмові анкети, телефонні інтерв'ю, онлайн-опитування. Оцінка опитувань. Надійність опитування. Правила створення питань для опитування. Дослідження конкретних прикладів та його оцінка. Метод аналізу продуктів діяльності. Архівні дослідження.

- *Семінарське заняття «Аналіз неекспериментальних методів дослідження в психології.»*

Модульний контроль 1

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*
 - *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*
- Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 2. Основи психологічного експерименту.

Тема 5. Вступ в експериментальні дослідження у психології.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Поняття психологічного експерименту. Основні риси експериментальних досліджень. Уявлення про психологічну причинність (детермінізм) та підстави для каузального висновку. Змінні в психологічному експерименті. Характеристика незалежної змінної, залежної змінної, побічних і додаткових змінних. Визначення незалежної змінної і залежної змінної. Ефекти «підлоги» і «стелі». Види психологічних експериментів. Поняття ідеального експерименту, нескінченного експерименту, експерименту повної відповідності. Поняття валідності психологічного експерименту. Внутрішня і зовнішня валідність. Основні джерела загроз внутрішній та зовнішній валідності. Операціональна та конструктивна валідність експерименту. Факт і артефакт у експерименті.

- *Семінарське заняття «Змінні в психологічному експерименті. Види змінних»*

Тема 6. Основи планування експериментів у психології.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Стратегії експериментального дослідження. Поняття про експериментальний план. Класифікація експериментальних планів: якісні та кількісні експериментальні плани; внутрішньогрупові та міжгрупові експериментальні плани; доекспериментальні, квазіекспериментальні плани та

плани істинних експериментів в психології; плани зоднією незалежною змінною та факторні плани; плани експерименту з малим N. Символи та графічні позначення, що використовуються при аналізі планів експерименту (схема аналізу). Змішення з боку побічних змінних та прийоми, що дозволяють їх контролювати. Проблеми викривлення: викривлення, що викликається експериментатором та викривлення, що вноситься досліджуваними. Контроль ефектів експериментатора і досліджуваного. Проблема змішень у внутрішньогрупових експериментальних планах та прийоми, що дозволяють їх контролювати. Проблема змішень в міжгрупових експериментальних планах та прийоми, що дозволяють їх контролювати. Особливості планування і інтерпретації результатів факторних експериментів.

- *Семінарське заняття «Принципи побудови плану експериментального дослідження»*

Тема 7. Процедура експерименту.

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Процедура експерименту. Підготовка до проведення експерименту. Вибірка та стратегії її підбору. Оптимізація збору емпіричних даних. Устаткування. Роздатковий матеріал. Інструкції для досліджуваних. Особливості спілкування між експериментатором та досліджуваним. Програмне забезпечення для проведення психологічних досліджень.

- *Семінарське заняття «Основні принципи формування вибірки.»*

Модульний контроль 2

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 3. Неекспериментальні дослідження у психології.

Тема 8. Доекспериментальні плани досліджень.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Доекспериментальні плани досліджень: аналіз одиничного випадку, попереднє і підсумкове тестування на одній групі, порівняння статистичних груп. Проблема валідності в доекспериментальних планах. Сфери і приклади застосування доекспериментальних планів у психології. Загрози валідності при використанні доекспериментальних планів.

- *Семінарське заняття «Побудова доекспериментального плану дослідження»*

Тема 9. Квазіекспериментальні дослідження.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Поняття квазіексперименту. Види квазіекспериментальних планів: плани

для еквівалентних груп; плани для нееквівалентних груп, плани з часовими серіями, плани ex-post-facto тощо. Сфери і приклади використання квазіекспериментальних планів у психологічних дослідженнях. Загрози валідності при використанні квазіекспериментальних планів.

- *Семінарське заняття «Побудова квазіекспериментального плану дослідження»*

Тема 10. Кореляційні дослідження.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Поняття кореляційного дослідження. Область застосування кореляційних досліджень. Кореляція і регресія: основи. Основні плани кореляційних досліджень: план з однією групою досліджуваних, з декількома групами (порівняльне кореляційне дослідження), структурний план. Психогенетичні дослідження. Інтерпретація кореляцій. Кореляція і причинно-наслідковий зв'язок.

- *Семінарське заняття «Приклад використання кореляційного аналізу в експериментальному дослідженні»*

Модульний контроль 3

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 4. Аналіз, висновки та представлення результатів досліджень у психології

Тема 11. Аналіз та формулювання висновків психологічного дослідження.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Статистичні гіпотези в дослідженнях. Рівень статистичної значущості і розмір ефекту. Параметричні і непараметричні статистичні методи та випадки їх використання. Аналіз результатів факторних експериментів. Дисперсійний аналіз. основний ефект і взаємодія факторів. Використання комп'ютерів при інтерпретації результатів. Узагальнення результатів емпіричних досліджень. Формулювання висновків експериментального дослідження. Артефактні висновки та їх причини. Метааналіз.

- *Семінарське заняття «Приклад формулювання висновків експериментального дослідження»*

Тема 12. Представлення результатів психологічних досліджень

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Поняття про науковий стиль. Основні вимоги до мови наукового звіту. Наочно-графічне представлення результатів досліджень. Структура та оформлення письмового наукового звіту. Стандарти звітності для якісних та кількісних дослідженнях у психології за Американською психологічною асоціацією. Вимоги до виступів з представлення

результатів наукового дослідження.

- Семінарське заняття «Приклад представлення результатів експериментального дослідження»

Модульний контроль 4

- Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).
 - Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.
- Підготовка до модульного контролю.

5. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

6. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні.

7. Методи контролю

Поточний контроль (теоретичне опитування й розв'язання практичних завдань), модульний контроль (письмова відповідь на 2 питання за розділами курсу) та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують студенти

8.1. Розподіл балів, які отримують здобувачі (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Виконання і захист практичних робіт	0...5	6	0...30
Модульний контроль	0...5	1	0...5
Змістовний модуль 2			
Виконання і захист практичних робіт	0...5	5	0...25
Модульний контроль	0...5	1	0...5
Змістовний модуль 3			
Виконання і захист практичних робіт	3...5	3	0...15
Модульний контроль	0...5	1	0...5
Змістовний модуль 4			
Виконання і захист практичних робіт	3...5	3	0...15
Модульний контроль	0...5	1	0...5

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови здобувача від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту/заліку. Під час складання семестрового іспиту здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

Під час складання семестрового іспиту здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

8.2. Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг знань для одержання позитивної оцінки:

- знати структуру й особливості психологічного знання;
- знати види та напрямки сучасної психології;
- знати принципи побудови навчання в психології.

Необхідний обсяг вмінь для одержання позитивної оцінки:

- розкривати зміст основних понять і категорій психології;
- застосовувати знання про особливості професійної діяльності психолога на практиці.

8.3 Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка для екзамену, курсового проекту (роботи), практики
90-100	відмінно
75-89	добре
60-74	задовільно
01-59	незадовільно з можливістю повторного складання

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови здобувача від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту. Під час складання семестрового іспиту студент має можливість отримати максимум 100 балів.

Білет для іспиту/заліку складається із трьох запитань. Максимальна кількість балів за перше та друге запитання — 30 балів, за третє — 40.

Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Задовільно (60-74). Чітко розрізняти психологічну науку і псевдонауку. Своєчасно, без помилок принципового характеру, захистити всі домашні завдання. При виконанні модульних контрольних робіт, без принципових помилок, виконати не менш ніж 50 % від загальної кількості запитань. Знати основні поняття експериментальної психології. Знати на давати характеристику основним методам психологічного дослідження. Знати основні експериментальні та неекспериментальні плани та випадки їх використання. Уміти презентувати результати свого дослідження. Уміти за допомогою викладача (додаткові, уточнюючі запитання, допомога у формулюванні думки та т. ін.) спланувати емпіричне психологічне дослідження.

Добре (75 - 89). Чітко розрізняти психологічну науку і псевдонауку. Своєчасно, без помилок, захистити всі домашні завдання. При виконанні модульних контрольних робіт, без принципових помилок, виконати не менш

ніж 75 % від загальної кількості запитань. Досконало знати основні поняття експериментальної психології. Досконало знати на надавати характеристику основним методам психологічного дослідження. Досконало знати основні експериментальні та неекспериментальні плани та випадки їх використання. Уміти презентувати результати свого дослідження. Уміти без суттєвої допомоги допомогою викладача (додаткові, уточнюючі запитання, допомога у формулюванні думки та т. ін.) спланувати емпіричне психологічне дослідження.

Відмінно (90 - 100). Чітко розрізняти психологічну науку і псевдонауку. Безпомилково виконувати та захищати всі домашні завдання в обумовлений викладачем строк, з докладним обґрунтуванням своїх висновків. При виконанні модульних контрольних робіт без принципових помилок виконано не менш ніж 95 % від загальної кількості питань. Досконало знати основні поняття експериментальної психології. Досконало знати на надавати характеристику основним методам психологічного дослідження. Досконало знати основні експериментальні та неекспериментальні плани та випадки їх використання. Уміти без допомоги викладача (додаткові, уточнюючі запитання, допомога у формулюванні думки та т. ін.) спланувати емпіричне психологічне дослідження.

9. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у Положенні про академічну доброчесність.

10. Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

Навчальний посібник, який видано в Університеті знаходяться за посиланням:

1. Научитель О. Д. Психология управления в понятиях, иллюстрациях, комментариях / О. Д. Научитель, Ю. И. Гулий, А. В. Коцар. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2016. – 104 с.

<https://library.khai.edu/catalog?mode=DocBibRecord&docid=510470715>

НМК з дисципліни

1. Плани лекцій
2. Плани семінарських занять з дисципліни «Експериментальна психологія» та методичні вказівки щодо самостійної підготовки студентів до них.
3. Підручники, навчальні посібники.
4. Питання до контрольних заходів.
5. Каталоги інформаційних ресурсів
6. Матеріали для здобувачів дистанційної форми навчання

11. Базова література

1. Копець Л. Класичні експерименти в психології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Людмила Копець. - К. : Києво-Могилян. акад., 2010. - 283 с.
2. Максименко С.Д. Експериментальна психологія: підручник: гриф МОН України / С.Д. Максименко, Е. Л. Носенко; МОНУ, Ін-т психології ім. Г.С.

Костюка. - К.

: Центр учбової літератури, 2008. – 360 с.

3. Научитель, О. Д. Основи психолого-педагогічного дослідження: коментарі, таблиці, ілюстрації / О. Д. Научитель, І. А. Бідюк, – Харків: ХАІ. – 2015. – 56 с.
4. Научитель, О. Д. Психологія управління в поняттях, ілюстраціях, коментарях / О. Д. Научитель, Ю. І. Гулий, А. В. Коцар. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2016. – 104 с.

Рекомендована:

5. Орбан-Лемброк, Л. Е. Психологія управління / Л. Е. Орбан-Лемброк – Київ : Академвидав, 2003. – 568 с.
6. Організаційна психологія [Електронний ресурс] навч. посіб. / С. Б. Жарікова, О.Д. Научитель, Ю.І. Гулий, А.О. Харченко – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2021. – 77 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Університету http://library.khai.edu/library/page_lib.php
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського - nbuv.gov.ua
3. База даних PsycINFO Американської психологічної асоціації <https://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo>
4. Бібліографічна база даних Scopus <https://www.scopus.com>
5. Електронні ресурси Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/node/2116>
6. Пошукова платформа Web of Science <https://clarivate.com/products/web-of-science/>
7. Пошукова система по повних текстах наукових публікацій Google Scholar <https://scholar.google.com.ua/>

